

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Географічний факультет

(назва інституту / факультету)

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

(назва кафедри)

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«Ландшафтознавча практика»

(назва навчальної дисципліни)

обов'язкова

(вказати: обов'язкова / вибіркова)

(вказати: обов'язкова / вибіркова)

Освітньо-професійна програма Географія

(назва програми)

Спеціальність 106 - Географія

(вказати: код, назва)

Галузь знань 10 – Природничі науки

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти перший, бакалаврський

(вказати: перший бакалаврський/другий магістерський)

Географічний факультет

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання українська

(вказати: на якій мові читається дисципліна)

Чернівці, 2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни Ландшафтознавча практика
(нормативної складової)_ складена (назва навчальної дисципліни)

відповідно до освітньо-професійної програми Географія, спеціальність 106 -
Географія, галузь знань 10 – Природничі науки, 3 лютого 2017 р.

(назва освітньо-професійної програми, код та назва спеціальності, галузь знань: шифр та назва; дата останнього затвердження або внесення змін)

Розробник: Проскурняк Мирослав Михайлович, доцент кафедри фізичної географії,
геоморфології та палеогеографії, к. географ. н., доцент

(П.І.Б. авторів, посада, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

Протокол № 1 від “25” серпня 2021 року

Завідувач кафедри _____ Рідуш Б.Т.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною радою інституту / факультету

Протокол № 2 від “1” вересня 2021 року

Голова методичної ради інституту / факультету _____ Пасічник М.Д.
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Мета і завдання практики

Мета полягає у виявленні, вивченні і картографуванні ландшафтних комплексів (ЛК), які спостерігаються в межах ключової ділянки і на прилеглий території. Вивчення ЛК необхідно провести шляхом аналізу основних діагностичних ознак і властивостей, характерних для ЛК різних рангів (фації, урочища, місцевості, ландшафту) за методичними розробками з ландшафтознавства.

Основний принцип виявлення і визначення ЛК - морфо-генетичний, тобто за їх походженням, функціонуванням, розвитком і тенденціях подальших змін у зв'язку з особливостями господарського використання території. Особливе значення при проведенні ландшафтної практики відводиться дослідженню сучасних природних процесів. Їх загальний характер, направленість та інтенсивність фіксуються в кожному ЛК.

Завдання:

- 1) навчитись пізнавати на місцевості ЛК різних градацій і розглядати їх як цілісності;
- 2) навчитись користуватись сучасними методами ландшафтних досліджень;
- 3) проводити дослідження природних процесів як прояв взаємозв'язків і взаємодії природних факторів, що супроводжується оцінкою ландшафтних умов для господарського використання;
- 4) навчитись правильної фіксації результатів польових досліджень, а саме: текстових записів у бланках опису і польовому щоденнику, зарисовок малюнків, ландшафтних профілів і колонок опорних розрізів;
- 5) навчитись прийомів великомасштабного картографування ЛК, складання ландшафтних карт, проводити дешифрування фотознімків;
- 6) навчитись проводити відбір зразків, котрі будуть необхідними для ландшафтної характеристики території.

У результаті проходження практики студенти повинні

знати: основи теорії та методології науки; методику польових ландшафтознавчих досліджень; закономірності походження, будови, функціонування і розвитку ландшафту; класифікацію і районування ландшафтів; наукові та прикладні напрями ландшафтознавства;

вміти: рефлексувати загальнонауковими і конкретно науковими знаннями про ландшафт, володіти методикою польових ландшафтознавчих досліджень, навичками їх емпіричного аналізу та синтезу; завдяки опису компонентів природи вміти з'ясувати взаємозв'язки між ними, складати комплексний профіль території; укладати карти ландшафтних комплексів.

2. Програма навчальної практики з ландшафтознавства

Змістовий модуль 1. Підготовчий етап

Тема 1. Мета, зміст і завдання практики. На перед польових заняттях висвітлюються завдання і програма практики, техніка безпеки і правила внутрішнього трудового розпорядку, читається лекція про природні умови району бази практики.

Тема 2. Методика польових досліджень. Читається лекція про методику досліджень. Основні методи ландшафтних описів пов'язані з картографуванням ЛК в полі. Польове картографування починається зрекогносцировки, яке направлено на виявлення фонові ландшафтно-морфологічної структури території, встановлюється генетичний тип ЛК. Метод комплексного картографування і аналізу серії спеціальних карт лежить в основі ландшафтних досліджень в полі.

При ландшафтних дослідженнях середнього масштабу великого значення набуває метод інтерполяції ключових і профільних зйомок. При середньо- і крупномасштабних дослідженнях використовується метод ландшафтного профілювання. За допомогою профілювання виявляється вертикальна структура кожної фації, а також розкривається морфологія урочищ і місцевостей, встановлюються їх межі.

Метод ландшафтного профілювання включає також вивчення смуг полігонів-трансект, які пересікають декілька фацій на значному проміжку (1-3 км). Ширина полігона-трансекти встановлюється в залежності від необхідності вивчення границь фацій.

Для системного аналізу і математичного (документального) опису фацій як елементів геосистем використовується метод комплексної ординації (МКО). Дослідження за МКО на полігонах-трансектах наближають нас до дослідження ЛК як систем (в кібернетичному розумінні). Синхронні (повторювані в часі) спостереження на точках трансекти, полігона дають масову інформацію, яка дозволяє встановити і описати загальну географічну ситуацію, зв'язок фацій між собою і побудувати часовий ряд зміни геосистеми. Одна з умов МКО - синхронний ряд спостережень. МКО має особливе значення при проведенні екологічних досліджень, суть котрих полягає в аналізі міграції або концентрації хімічних елементів типових для окремих фацій.

Тема 3. Ознайомча екскурсія (досліджується 1 або 2 види ландшафту, окремі місцевості і їх складові: урочища та фації). Проводиться оглядовий методичний маршрут, в процесі якого студенти ознайомлюються з тими ландшафтними комплексами та їх морфологічними частинами, котрі спостерігаються в околицях бази практики.

Змістовий модуль 2. Польовий етап

Тема 4. Опис точок (фацій) на ключових ділянках. Інструментальні спостереження, профілювання, картографування. Вивчення ландшафтних комплексів обов'язково супроводжується нанесенням на карту всіх характерних меж, точок спостережень, ліній профілів і маршрутів.

Тема 5. Дослідження різних видів ландшафтів, місцевостей і властивих їм урочищ. При дослідженні ландшафтних комплексів у центрі уваги студента повинні бути взаємозв'язки і взаємозалежності, котрі існують між природними компонентами. В зв'язку з цим особливе значення в роботі відводиться співставленню ґрунтових відмін з фітоценозом, умовами рельєфу й зволоження, а також мікрокліматом ділянки спостереження.

Тема 6. Самостійна польова робота кожної бригади. Виділяється окрема ділянка, котру слід детально вивчити, описати на опорних і основних точках, а також закартографувати за допомогою дешифрування аерофотознімків і ландшафтного профілювання. Матеріали, отримані в полі, контролюються викладачем на маршруті (по закінченні роботи - на базі) щоденно.

Тема 7. Картографування на головних точках комплексного спостереження. Вивчається повний ґрунтовий розріз, закладається геоботанічна пробна площадка, вивчається мезо- і мікрорельєф, зумовлений літологічними умовами, ступінь і режим зволоження, мікроклімат. Спостереження на додаткових (проміжних) точках ведеться за скороченою програмою. Опорні точки закладаються в найбільш цікавих місцях (кар'єр, зсув, печера, джерело тощо), з проведенням стаціонарних і напівстаціонарних спостережень. На стаціонарних точках проводяться інструментальні спостереження за динамікою ЛК впродовж тривалого часу.

Кожна точка нумерується і занотовується в щоденнику, на аерофотознімку чи карті. Опис на точці спостереження проводиться в спеціальних бланках для фації або урочища (крім того за планом в індивідуальному щоденнику). В процесі проходження маршруту ведуться і міжточкові спостереження, які фіксуються в щоденнику.

При крупномасштабних дослідженнях використовується метод ландшафтного профілювання. За допомогою профілювання виявляється вертикальна структура біогоризонтів кожної фації, а також розкривається морфологія урочищ і місцевостей, встановлюються їх межі.

При середньомасштабних зйомках користуються методом "ключів". На найбільш типових ділянках території проводяться детальні дослідження в крупнішому масштабі. На цих ключових ділянках вивчається структура декількох урочищ і характерних для них фацій. Методика вивчення ключів принципово не відрізняється від методики детальних крупномасштабних ландшафтних зйомок (картографування на точках).

Окремі компоненти позначаються умовними знаками. До профілю в умовних значках доцільно прикласти деякі табличні, кількісні показники (кути нахилу, ступінь розчленованості і т.д.). На лінії профілів документально виявляються границі між фаціями і урочищами, котрі потім переносяться на картосхеми або на аерофотознімки. Вибір лінії профілю проводять так, щоб він пересікав границі ЛК в найбільш характерних ділянках.

Змістовий модуль 3. Камеральний етап

Тема 8. Обробка польових матеріалів, підготовка звіту. Опис ЛК, викреслювання графіків, профілів, картосхем ключових ділянок.

4. Структура навчальної дисципліни "Практика з ландшафтознавства"

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього 30	у тому числі					усього 14	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Підготовчий етап												
Тема 1. Мета, зміст і завдання практики.		1										
Тема 2. Методика польових досліджень		1										
Тема 3. Ознайомча екскурсія		1										
Разом за змістовим модулем 1		3										
Змістовий модуль 2. Польовий етап												
Тема 4. Опис точок (фацій) на ключових ділянках			5									
Тема 5. Дослідження різних видів ландшафтів, місцевостей і властивих їм урочищ			5									
Тема 6. Самостійна польова робота кожної бригади.			5									
Тема 7. Картографування на головних точках комплексного спостереження.			5									
Разом за змістовим модулем 2			20									
Змістовий модуль 3. Камеральний етап												
Тема 8. Обробка польових матеріалів, підготовка звіту.			7									
Разом за змістовим модулем 3			7									
Усього годин	30	3	27									

* ІНДЗ – для змістового модуля, або в цілому для навчальної дисципліни за рішенням кафедри (викладача).

10. Методи навчання

Основними методами навчання є: інформаційно-повідомлювальний, пояснювально-ілюстративний, інструктивно-практичний, пояснювально-спонукальний.

11. Методи контролю

Контроль знань студентів ґрунтується на здійсненні поточного і підсумкового контролю при застосуванні таких засобів діагностики, як самостійні роботи, індивідуальні завдання, письмове і усне опитування. Поточний контроль здійснюється під час проведення польових та інших видів занять, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді письмового фронтального опитування. Форма підсумкового контролю (іспит) полягає в оцінюванні засвоєння студентом

навчального матеріалу на підставі усних відповідей на підсумковому модулі та результатів виконання певних видів практичних робіт.

Методами контролю є: усний контроль, письмовий, картографічний при застосуванні індивідуальної та фронтальної перевірки знань, умінь і навичок студентів.

1. Контроль засвоєння лекційного і самостійного опрацювання теоретичного матеріалу здійснюється на основі модульного (письмового) фронтального опитування, в тому числі – тестування.

2. Контроль засвоєння знань та набуття вмінь і навичок при виконанні польових робіт здійснюється шляхом їх поточної перевірки.

3. Контроль виконання індивідуальних завдань здійснюється за бажанням студентів, як додаткових (необов'язкових для виконання всіма студентами) науково-дослідницьких завдань шляхом оцінювання виконаних рефератів та усного індивідуального захисту результатів дослідження.

4. Форми і методи контролю. Студенти ведуть щоденники, в які вносять поточні записи польових досліджень, малюнки; заповнюють бланки опису та ін. матеріали, що оформляються для звіту всіма членами бригади. При цьому можливий розподіл обов'язків між членами бригади. Ландшафтна картосхема складається на ділянці віддешифрованого аерофотознімка (якщо він є) або великомасштабній топокарті, плані землекористування тощо.

5. Вимоги до звіту. Звіт включає зведену фізико-географічну характеристику всієї вивченої території, як по компонентах природи (розділи підготовляються при проведенні спеціальної практики) так і комплексний ландшафтний опис з оцінкою природних ресурсів. Детально розглядається в звіті ділянка, відведена для самостійної роботи, з описами місцевостей, урочищ і фацій, характерних для неї. Графічний матеріал звіту повинен доповнювати, а іноді навіть замінювати текст. До звіту з ландшафтної практики обов'язково повинна бути прикладена ландшафтно-типологічна картосхема і профіль. Захист звіту проводиться всією бригадою.

6. Підведення підсумків практики проводиться у процесі складання студентами заліку керівнику практики. Оцінку заносять в екзаменаційну відомість, виставляється в залікову книжку. Керівник практики інформує адміністрацію щодо проходження практики.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	дуже добре	
70-79	C	добре	
60-69	D	задовільно	
50-59	E	достатньо	
35-49	FX	Недостатньо (з можливістю повторного складання)	не зараховано
1-34	F	Недостатньо (з обов'язковим повторним курсом)	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

			Поточне тестування та самостійна робота					Залік	Сума
Змістовий модуль №1			Змістовий модуль №2		Змістовий модуль №3				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
5	5	5	10	10	10	10	15	30	100

T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів.

Модульні питання

Змістовний модуль 1. Підготовчий етап

1. Мета, зміст і завдання практики.
2. Техніка безпеки і правила внутрішнього трудового розпорядку.
3. Ландшафти міста Чернівці.
4. Методика польових досліджень
5. Метод ландшафтного профілювання.

Змістовний модуль 2. Польовий етап

6. Основні методи ландшафтних описів ЛК в полі.
7. Метод комплексного картографування.
8. Метод інтерполяції ключових і профільних зйомок.
9. Методика вивчення смуг полігонів-трансект.
10. Мета і завдання ознайомчої екскурсії.
11. Методика опису точок (фацій) на ключових ділянках.
12. Інструментальні спостереження, профілювання, картографування.
13. Методика дослідження різних видів ландшафтів, місцевостей і урочищ.
14. Зміст польової роботи бригади на опорних і основних точках.
15. Методика картографування на головних точках комплексного спостереження.

Змістовний модуль 3. Камеральний етап

16. Обробка польових матеріалів.
17. Методика опису ЛК.
18. Методика викреслювання графіків, профілів.
19. Укладання картосхем ключових ділянок.
20. Особливості підготовки звіту практики.

13. Методичне забезпечення

1. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство. – Чернівці: Рута, 2005. - 124 с.

14. Рекомендована література

Базова

2. Видина А.А. Методические указания по полевым крупномасштабным ландшафтным исследованиям. -М.,Изд-во Моск. ун-та, 1962 - 120 с.
3. Геренчук К.І., Раковська Е.М., Топчієв А.Г. Польові географічні дослідження. - К.: Вища школа, 1975. – 220 с.
4. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Ландшафтознавство: Навчальний посібник. - К.: «Київський університет», 2008. – 319 с.

Додаткова

5. Ландшафти міста Чернівці: Монографія / За ред.. В.М. Гуцуляка. – Чернівці: Рута, 2006. – 168 с.
6. Макунина Г.С. Методы полевых физико-географических исследований. Структура и динамика ландшафта: Учеб.-метод.пособие.- М.: Изд-во Моск.ун-та, 1987.- 115 с.
7. Миллер П.Г. Ландшафтные исследования горных и предгорных территорий.- Львов: Изд-во Львов. ун-та. 1974.- 202 с.
8. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. – 180 с.
9. Пашканг К.В. Комплексная полевая практика по физической географии. -М.: Высшая школа., 1986 .- 20 с.

Інформаційні ресурси

10. Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології.
11. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: теорія і практика.
12. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства.